

MI, ČUTI IN ČUTILA

Didaktična mapa za vrtec in 1. triletje osnovne šole

Raziskovanje čutov in čutil
Spodbujanje razmišljanja o čutih
Spodbujanje razmišljanja o čutilih
Spodbujanje pozornosti na različne dražljaje

© Avtorja: dr. Kristijan Musek Lešnik, dr. Petra Lešnik Musek, 2007

abc.viz

Izšlo v sodelovanju:
IPSOS dr. Kristijan Musek Lešnik s.p.
Inštitut za psihologijo osebnosti

Informacije, naročila:
IPSOS dr. Kristijan Musek Lešnik s.p.
Požarnice 26d
1351 Brezovica
e-pošta: publikacije@ipsos.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

159.922(075.2)(076)

MUSEK Lešnik, Kristijan

Mi, čuti in čutila : didaktična mapa za vrtec in 1. triletje
osnovne šole / Kristijan Musek Lešnik, Petra Lešnik Musek. -
Ljubljana : IPSOS, 2007

ISBN 978-961-92047-6-4

1. Lešnik Musek, Petra
232392448

Didaktična mapa "Mi, čuti in čutila" je nastala v okviru programa **abc.viz**, ki je namenjen zagotavljanju kakovostnih gradiv, materialov, zamisli, delovnih listov, delavnic in drugih virov za kakovostno vzgojno-izobraževalno delo. Didaktične mape **abc.viz** omogočajo široko uporabo, tudi razmnoževanje in kopiranje delovnih listov in drugih materialov.

Gradiva in materiali v mapi "Mi, čuti in čutila" so objavljeni tudi na spletnem portalu **abc.viz**, ki omogoča neprestan dostop do vsebine vseh didaktičnih map in številnih drugih gradiv, ter njihovo uporabo in razmnoževanje. Za več informacij o portalu **abc.viz** naslovite vprašanja na e-poštni naslov publikacije@ipsos.si .

Vloga učitelja, svetovalnega delavca, voditelja dejavnosti iz mape "Mi, čuti in čutila"

Usmerjanje otrok in učencev k razmišljanju o čutih in čutilih.

Spodbujanje raziskovanja čutov in čutil.

Spodbujanje razmišljanja o zaznavanju, o različnih čutih in čutilih.

Spodbujanje raziskovanja različnih dražljajev in zaznav.

Različne možnosti uporabe didaktične mape "Mi, čuti in čutila"

Didaktično mapo "Mi, čuti in čutila" lahko uporabljate na več načinov:

Izbor primernih tem za starost in izkušnje otrok in učencev

Didaktična mapa zajema delovne liste in dejavnosti, primerne za otroke in učence v vrtcu in v prvem triletju osnovne šole. Posamezne dejavnosti lahko uporabite tudi pri starejših otrocih; pri izboru delovnih listov upoštevajte njihove izkušnje in starost.

Širok in delovnih listov omogoča, da izberete vsebine, ki so prilagojene izkušnjam in starosti vaših otrok oziroma učencev. Obenem omogoča, da najdete primerne dejavnosti in vsebine za vprašanja, ki so v določenem trenutku najbolj aktualna.

Individualno ali skupinsko delo:

individualno delo in razmišljanje

delo, razmišljanje in pogovor v manjših skupinah

delo, razmišljanje in pogovor v celem razredu

Primernost in uporabnost za različne priložnosti

Didaktična mapa "Mi, čuti in čutila" omogoča uporabo v razredu v okviru različnih predmetov in vsebin, ali v okviru svetovalnega dela, ali v okviru posebnih dejavnosti in delavnic. Primerna je za načrtovanje krajših aktivnosti, za organiziranje posameznih vsebinskih sklopov, ali za projektno delo.

Odprtost, širina, avtonomija pri izboru in načrtovanju dejavnosti

Vsebina mape je odprta in pri načrtovanju dejavnosti dopušča široko avtonomijo in ustvarjalnost. Poleg osnovne uporabe delovnih listov odpira različne druge možnosti:

- ≈ razvoj novih, inovativnih dejavnosti na podlagi delovnih listov iz mape,
- ≈ nadgradnja posamezne dejavnosti in delovnega lista s pogovorom o tem, zakaj so stvari, o katerih se pogovarjate, pomembne za življenje,
- ≈ spodbujanje razmišljanja o pomenu različnih čutil in čutov,
- ≈ spodbujanje razmišljanja o pomenu različnih dražljajev in zaznav, o povezavah med zaznavanjem, čuti ter občutki in čustvi,
- ≈ spodbujanje razmišljanja o povezavah med dražljaji in zaznavami, o tem, kako se učimo zaznavati in si razlagati različne dražljaje,
- ≈ navezovanje dejavnosti in razmišljanja na aktualne teme, vprašanja, probleme pri otrocih ali v razredu in
- ≈ številne druge možnosti.

SEZNAM DEJAVNOSTI IN DELOVNIH LISTOV

Navodila za vodenje ustvarjalnih delavnic za spoznavanje in raziskovanje čutov
Nekaj besed o čutih in čutilih

Vsi čuti

1 Zabavni obrazi

Delovni list "Zabavni obraz 1"

Delovni list "Zabavni obraz 2"

2 Kako bi čutili, če bi bili živali

3 Kaj če ne bi imeli katerega od čutov?

Vonj

4 Vohamo vonje v naši okolici

5 Vonj in okus gresta z roko v roki

6 Moji najljubši vonji

7 Lestvica vonjev

8 Primerjave vonjev

9 Naredimo svojo dišavo

Sluh

10 Poslušamo zvoke v naši okolici

11 Sestavljeni zvoki

12 Kakšno glasbo imamo radi?

13 Glasba in razpoloženje

14 Glasba in predstave

15 Predmeti in zvoki

16 Kaj povzroča ta zvok?

Vid

17 Gledamo barve v naši okolici

18 Kje najdemo te barve?

19 Barve letnih časov

Delovni list "barve letnih časov"

20 Lestvica barv

21 Primerjave barv

22 Barve in počutje

Delovni list "Barve in počutje"

23 Slepa pega

Delovni list "Slepa pega"

24 Kako so sestavljene barve

25 Vidne iluzije

Delovni list "Vidne iluzije 1"

Delovni list "Vidne iluzije 2"

Delovni list "Vidne iluzije 3"

Delovni list "Vidne iluzije 4"

Tip

26 Tipamo predmete v naši okolici

27 Grobo in fino

28 Drobno in veliko

29 Lahko in težje

30 Oglato in zaobljeno

31 Vlažno in mastno

32 Trdo in mehko

Okus

33 Jabolko in krompir

34 Moje najljubše jedi (in tiste manj ljube)

35 Kaj gre skupaj, in kaj ne

36 Zemljevid jezika

Delovni list "Zemljevid jezika"

**VZOREC - STRAN JE
NAMENJENA ZGOLJ OGLEDU**

*Vzorca ni dovoljeno razmnoževati, kopirati,
spreminjati ali uporabljati za druge namene*

Navodila za vodenje delavnic za spoznavanje in raziskovanje čutov

Delavnice v didaktični mapi "Mi, čuti in čutila" so namenjene vzgojiteljem v vrtcu, učiteljem v prvem triletju osnovne šole in otrokom pri spoznavanju zanimivega sveta človeških čutov. Nastale so, ker se otrokom konkretna izkušnja mnogo trajneje vtisne v spomin kot kakršno koli drugačno učenje. To še posebno velja za mlajše otroke. Učenje, v katerem sodelujejo z več svojimi čutili, je učinkovitejše, zanj so tudi mnogo bolj motivirani.

Delavnice vključujejo materiale in naloge, ki pestrost sveta čutov prinašajo v igralnico oziroma učilnico, po drugi strani pa otroke in odrasle vabijo v naravo. Predvideni materiali zagotavljajo obilico zabave in draženja vseh petih osnovnih čutov: vida, voha, sluha, tipa in okusa na razburljiv in zabaven način. Posamezne delavnice otrokom ob raziskovanju odpirajo vrata v raznovrstni svet čutov, hkrati pa lahko spreten vzgojitelj oziroma učitelj iz njih ustvari resnične male raziskovalne projekte.

Ustvarjalne delavnice za spoznavanje in raziskovanje čutov so izkustvene dejavnosti za spodbujanje raziskovanja pestrega sveta čutil. Z njihovo pomočjo pri otrocih spodbujamo zavedanje sebe in sveta. Spreten vzgojitelj oziroma učitelj z veliko domišljije lahko z drobcem ustvarjalnosti in ob upoštevanju sredstev, ki jih ima na razpolago, doda še nove dejavnosti in »projekte«, ki bodo še dodatno popestrili otroško spoznavanje ene od najpomembnejših duševnih funkcij. Hkrati pa delavnice prinašajo še mnogo več: predstavljeni projekti, njihove različice in predlagane teme so odskočna deska za pogovor z otroki o številnih drugih pomembnih življenjskih vprašanjih – nenazadnje je odkrivanje razlik med pomeni, ki jih otroci pripisujejo podobnim pojavom primerna podlaga za razumevanje in sprejemanje tudi vseh drugih razlik in vrst drugačnosti v našem pisnem svetu.

Povezava s kurikulumom za vrtce in splošnimi cilji pouka in učnimi načrti za osnovno šolo:

Delavnice v didaktični mapi "Mi, čuti in čutila" so zasnovane tako, da omogočajo uresničevanje širokega števila ciljev in načel Kurikuluma za vrtce:

JEZIK (otroci se pogovarjajo o čutih in svetu okrog sebe, ustvarjajo)

UMETNOST (otroci ustvarjajo in razmišljajo o umetnosti, ki deluje na različne čute – likovna umetnost, glasba, film, kiparstvo idr.)

DRUŽBA (otroci spoznavajo, da lahko podobnim dražljajem in predmetom, ki jih občutijo enako, pripisujejo različni pomen)

NARAVA (otroci spoznavajo naravo, snovi in nenazadnje sebe in svoje telo prek vseh petih osnovnih čutov; pri tem so pozorni tudi na dražljaje, ki jih drugače ne opazijo, ali jih običajno »preglasijo«
drugi)

MATEMATIKA (otroci razvrščajo in sortirajo predmete)

Didaktični mapa "Mi, čuti in čutila" se s svojimi dejavnostmi dotika naslednjih splošnih ciljev pouka v prvem triletju osnovne šole in posameznih učnih načrtov:

SPLOŠNI CILJI POUKA V PRVEM TRILETIJU (socialni, motivacijski, ustvarjalnost, čustveni cilji)

SPOZNAVANJE OKOLJA (razumevanje okolja, razvijanje spoznavnega področja, odkrivanje in spoznavanje žive in nežive narave, njene raznolikosti, povezanosti in spremenljivosti, spoznavanje lastnega telesa, razvijanje sposobnosti za lastno raziskovalno delo, spoznavanje lastnosti svetlobe, spoznavanje lastnosti zvoka)

GLASBENA VZGOJA (zavedanje zvokov, raziskovanje zvokov, povezovanje glasbe z občutji in čuti)

LIKOVNA VZGOJA (razvijanje opazovanja, spoznavanje različnih vrst čutov, spoznavanje notranjega in zunanjega sveta)

MATEMATIKA (razvrščanje, sortiranje, primerjanje)

SLOVENŠČINA (sporazumevanje, dialoško sporazumevanje, poslušanje zvokov, govorno izražanje)

Vidni del ušesa je uhelj, ki usmerja zvočne valove v sluhovod. V sluhovodu so dlačice in žleze, ki izločajo ušesno maslo, na katerem obtiči prah in drugi tujki, če zaidejo v uho. Na koncu zunanega sluhovoda je bobnič, opna, ki zapira vhod v srednje uho. V srednjem ušesu so tri drobne povezane koščice: kladivce, nakovalce in stremence, namenjene so prenašanju zvočnih valov z bobniča na notranje uho in čutilo za sluh, ki se nahaja v njem. Ko zvočni valovi zadenejo ob bobnič, ga zatresejo, zato zanihajo tudi vse tri povezane koščice. Stremence, zadnja med koščicami, vzvalovi tekočino v koščenih votlinah, v katerih je kožnati polž, na katerem se nahajajo čutnice za sluh. Udarci v glavo lahko poškodujejo dele ušesa, ob močnem puku pa se lahko pretrga bobnič. Zato se je treba izogibati tako udarcem kot močnim pokom, na primer eksplozijam. Bobnič lahko poškodujemo tudi z drezanjem v uho s trdimi predmeti – paličicami in podobnimi.

NOS – čutilo za voh

Ljudje zavohamo vonje, če pridejo njihovi hlapi do sluznice v nosni votlini, v kateri se nahajajo čutnice. Te čutnice so občutljive že na neznatne vonje, ki pridejo do njih z vdihanim zrakom. Čeprav imamo ljudje dobro razvit voh, se ne moremo primerjati z nekaterimi živalmi (pes, prašič, srna, žuželke), ki nas močno prekašajo.

Vohanje je pomembno, ker lahko s pomočjo vonjev ugotovimo, ali so v zraku okrog nas kakšne neprijetne ali škodljive. Voh sodeluje tudi pri hranjenju, saj nam vonj hrane zbuja tek in povzroča izločanje prebavnih sokov.

Če je sluznica v nosni votlini prevlažna ali presuha, je manj občutljiva. Zato ob nahodu podobno slabo vohamo kot takrat, ko si zatisnemo nos – v obeh primerih se nam lahko zdi, da ima hrana manj okusa. Čutnice za vanj so lahko prizadete tudi, če nanje dlje časa valiva kakšna močna vonjava – zato se na primer čez nekaj časa navadimo na vonj in ga ne zaznavamo več.

JEZIK – čutilo za okus

Snovi, ki se raztopijo v slini, vzdražijo naše čutnice za okus. S čutnicami, ki se nahajajo na jeziku, zaznavamo kemične lastnosti snovi, še posebno hrane. Največ čutnic je na konici, korenu in ob robovih jezika. Razločujejo le štiri glavne okuse: slano, kislo, sladko in grenko. Vsi drugi okusi so mešanica teh glavnih okusov. Za sladko so občutljive predvsem čutnice na konici jezika, za grenko na korenu jezika, za kislo in slano pa na robovih jezika.

KOŽA – čutilo za tip (pa tudi temperaturo in bolečino)

Čutnice za dotik, temperaturo in bolečino so posejana po vsej površini kože. Čutnice za tip so občutljive za dotik in pritisk. Največ jih je na dlaneh, podplatih, na blazincah prstov, na ustnicah in drugje. Z otipavanjem spoznavamo obliko, velikost, površino in težo predmetov.

Za vročino, mraz in bolečino so občutljivi živčni končiči v koži. Ponekod jih je več, drugje manj. Za vročino je najbolj občutljiva konica jezika, veke in komolec. Za mraz so najmanj občutljivi tisti deli kože, s katerimi dobro tipamo, na primer blazinice prstov.

Občutek bolečine povzročijo močni dražljaji ali spremembe v notranjosti telesa. Bolečino lahko občutimo v zobeh, v mišicah, sklepih, organih, očesu, ušesu itd. Bolečina je pomembna, saj nas opozori, da je v organizmu nekaj narobe, in nas prisili, da poiščemo zdravniško pomoč.

Zabavni obrazi

VID SLUH TIP VONJ OKUS

Pripomočki

- fotokopija delovnega lista »Zabavni obraz 1«
- fotokopija delovnega lista »Zabavni obraz 2«

Dodatne potreščine

- volnene niti
- slama
- seno

Opis projekta

1. Otrokom razdelite fotokopije delovnega lista »Zabavni obraz 1« in delovnega lista »Zabavni obraz 2«.
2. Otroci z drugega lista izrežejo oči, usta, nos in uhlje.
3. Posameznim otrokom prevežemo oči.
4. Otroci lepijo posamezne dele obraza na predlogo. Po želji lahko poleg delov obraza prilepijo še volno (seno, slamo) za lase.
5. Otroci primerjajo svoje »zabavne obraze«.
6. Sledi pogovor o tem, zakaj imamo usta, nos, oči in uhlje, kaj lahko z njimi počnemo.

Teme za razgovor, ki ga vodi vzgojitelj/ica, učitelj/ica

- kateri so naši osnovni čuti?
- katera čutila imamo?
- zakaj je pomemben vsak od čutov?
- kako bi bilo, če ne bi imeli katerega čuta; če ne bi videli, slišali, okušali, tipali, vohali?

OPOMBE

Vonj in okus gresta z roko v roki

VONJ OKUS

Pripomočki

- kuhan krompir
- kuhano ali sveže jabolko, enake trdo kot kuhan krompir

Dodatne potrebščine

nektarina, lubenica, melona, ananas, breskev in drugi sadeži

Opis projekta

1. Otrokom pojasnite, da je vonj čut, ki se pogosto dopolnjuje z okusom. Kadar okušamo hrano, pogosto pozabimo, da k okusu prispeva tudi vonj.
2. Pripravite kuhan krompir in jabolko približno enake trdote. Narežite ju na enako velike kocke.
3. Otrokom naročite, naj si zamašijo nos.
4. Dajte jim v usta najprej košček krompirja, nato pa jabolko (lahko tudi v obratnem vrstnem redu). Nalogo jim lahko otežite tudi tako, da nekaterim daste zapored v usta dva kosa krompirja ali dva kosa jabolka. Otroci naj ocenijo, ali imajo v ustih krompir ali jabolko.
5. Po želji lahko nalogo popestrite tako, da otrokom pripravite koščke različnih sadežev.
6. Pogovorite se o tem, kaj se zgodi, če hrani odvzamemo vonj.

Teme za razgovor, ki ga vodi vzgojitelj/ica, učitelj/ica

- Z otroki se pogovorite o tem, ali ima hrana, kadar smo prehlajeni in imamo zamašen nos, enak okus kot sicer. Zakaj?
- Pogovorite se o tem, ali bi lahko z vonji, ki bi jih dodajali hrani, prevarali okus. Kaj bi se na primer zgodilo, če bi slane arašide odišavili z jagodno aromo, ali če bi imele borovnice vonj po pizzii?

OPOMBE

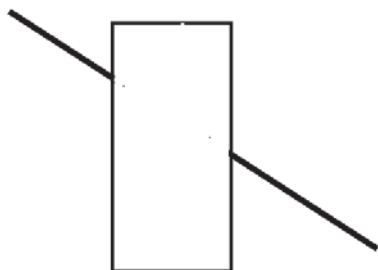

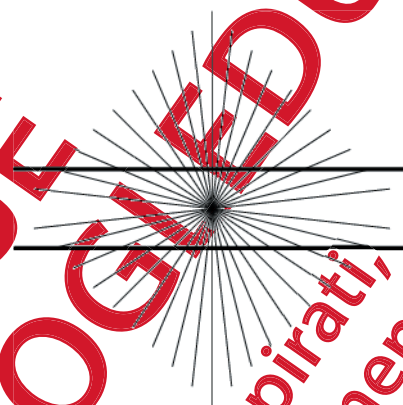

Delovni list "Vidne iluzije" 1

Ali je črta skozi pravokotnik ravna?

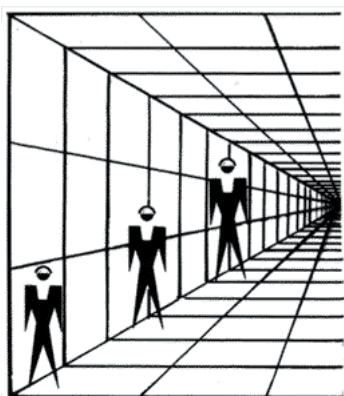
Ali sta vodoravni črti vzporedni ali ukrivljeni?

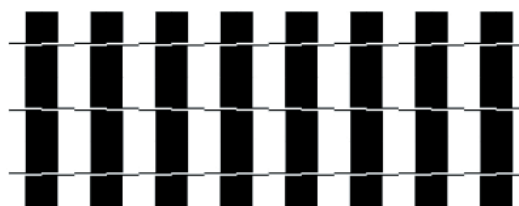
Ali vidiš bel trikotnik, ki ne obstaja?

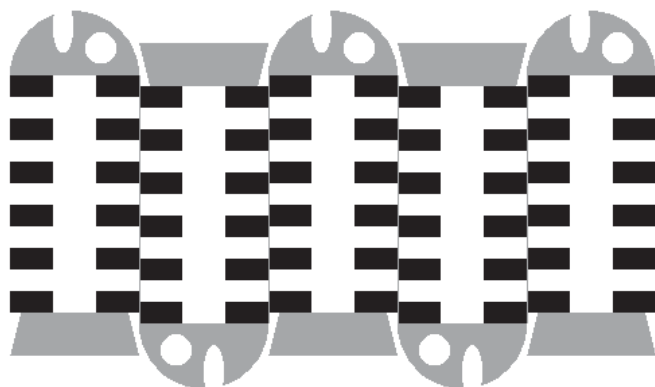
Ali so vse tri figure enako velike?

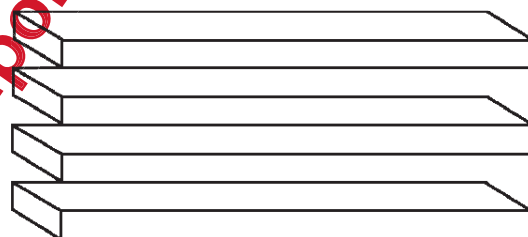
Ali so ležeče črte vodoravne in vzporedne, ali ne?

Ali so črte med ribami ravne ali ukrivljene?

Koliko polic je na sliki?

So na sliki kozarci ali obrazi?

Ali vidiš kroge, ki jih v resnici ni?

